

บทความวิจัย

ปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จในการดำเนินการคัดกรอง
เบาหวานของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลใน
จังหวัดนราธิวาส

นิมลต์ หะยีนิมะ* ขวัญตา บาลทิพย์** กิตติกร นิลมานันต์**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จในการดำเนินการคัดกรองเบาหวานของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลในจังหวัดนราธิวาส ผู้ให้ข้อมูลคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จากผู้ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล จำนวน 4 แห่ง ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ 3 อำเภอ ซึ่งดำเนินการคัดกรองเบาหวานได้ประสบผลสำเร็จและบรรลุผลตามเกณฑ์เป้าหมายที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด คือ สามารถดำเนินการคัดกรองเบาหวานได้ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 90 ในปีงบประมาณ 2554 โดยผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 33 ราย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการคัดกรองเบาหวาน ทั้งในระดับผู้บริหารและระดับปฏิบัติการ จำนวน 8 ราย และ 2) อาสาสมัครสาธารณสุข จำนวน 25 ราย ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม การบันทึกเทป และการบันทึกภาคสนาม ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2555 ถึงเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2556 โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกดำเนินการในกลุ่มเจ้าหน้าที่ และการสนทนากลุ่มดำเนินการในกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข นอกจากนี้ข้อมูลยังได้รับการศึกษาข้อมูลจากเอกสารเพื่อความน่าเชื่อถือของข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จในการดำเนินการคัดกรองเบาหวานของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลในจังหวัดนราธิวาส ประกอบด้วย 10 ปัจจัย ได้แก่ 1) การมีฐานข้อมูลชัดเจน ถูกต้อง และเป็นปัจจุบัน 2) การมีเครื่องมือคัดกรองเพียงพอ 3) การเข้าถึงแหล่งงบประมาณ 4) การมีนโยบายชัดเจนทุกระดับ 5) การวิเคราะห์ผลการคัดกรองเบาหวาน 6) บุคลากรตระหนักรู้และให้ความสำคัญในการคัดกรองเบาหวาน 7) การจัดการบุคลากรที่ดีนำสู่ความสำเร็จ 8) การเข้าถึงชุมชนเพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชน 9) การคัดกรองเชิงรุกสอดคล้องกับวิถีชุมชนมุสลิมและสถานการณ์ความไม่สงบ และ 10) การบูรณาการคัดกรองกับงานบริการประจำและโครงการต่าง ๆ

* พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลจะนะ อำเภอจะนะ จังหวัดนราธิวาส

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ผลการวิจัยนี้สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้รับผิดชอบงานคัดกรองเบาหวาน และผู้บริหารงานทุกระดับที่เกี่ยวข้อง ใช้ข้อมูลที่ได้ในการสนับสนุนและปรับปรุงพัฒนาระบบงาน และยกระดับความสำเร็จของการดำเนินการคัดกรองเบาหวานในพื้นที่ได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมทั้งสามารถนำไปใช้ในบริบทพื้นที่อื่นที่มีข้อจำกัดเช่นเดียวกัน

คำสำคัญ: เบาหวาน; การคัดกรอง; โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ

ความเป็นมาของปัญหา

ผู้เป็นโรคเบาหวานทั่วโลกเพิ่มขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2553 สมาพันธ์เบาหวานนานาชาติได้รายงานสถานการณ์ผู้เป็นเบาหวานทั่วโลกแล้ว 285 ล้านคน และในปี พ.ศ. 2573 ได้ประมาณการณ่ว่า ถ้าหากไม่มีการดำเนินการป้องกันและควบคุมโรคที่มีประสิทธิภาพ จะมีจำนวนผู้เป็นเบาหวานทั่วโลกเพิ่มมากกว่า 435 ล้านคน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข และมหาวิทยาลัยมหิดล, 2554) สำหรับสถานการณ์เบาหวานของประเทศไทย องค์การอนามัยโลกได้คาดคะเนจำนวนผู้ป่วยเบาหวานในปี พ.ศ. 2574 จะเพิ่มเป็น 2.74 ล้านคน จากการสำรวจพบความชุกรวมของโรคเบาหวานในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา พบว่า มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด (พ.ศ. 2514 - 2552) ซึ่งใน พ.ศ. 2514 พบอัตราการความชุก 2.5 ต่อร้อยประชากร และปี พ.ศ. 2552 พบอัตราการความชุก 6.9 ต่อร้อยประชากร (วิฑูรย์ และวิโรจน์, 2551; สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2554) สำหรับพื้นที่จังหวัดนราธิวาส อัตราความชุกของโรคเบาหวาน ปี พ.ศ. 2534 พ.ศ. 2539 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2554 ร้อยละ 2.3, ร้อยละ 4.6, ร้อยละ 6.9 และ ร้อยละ 6.9 ตามลำดับ แสดงถึงความชุกโรคเบาหวานที่มีแนวโน้มไม่ลดลงเช่นเดียวกัน (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนราธิวาส, 2554) ซึ่งโรคเบาหวานเป็นสาเหตุสำคัญของการเสียชีวิต จากรายงานสถิติสาธารณสุขตั้งแต่ พ.ศ. 2543 - 2552 พบอัตราการตายต่อประชากร

หนึ่งแสนคน เป็น 12.2, 13.2, 11.8, 10.6, 12.3, 11.85, 12.0, 12.2, 12.2 และ 11.06 ตามลำดับ (สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2554) เป็นการบ่งบอกถึงแนวโน้มของการตายด้วยโรคเบาหวานไม่ลดลง จึงต้องมีการป้องกันความสูญเสียดังกล่าว ซึ่งการคัดกรองเบาหวานเป็นมาตรการสำคัญที่สามารถป้องกันโรคได้ (สถาบันวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน, 2552)

การคัดกรองโรคเบาหวานเป็นมาตรการสำคัญที่ป้องกันโรคในกลุ่มเสี่ยงและป้องกันความสูญเสียในระยะยาว เพราะการคัดกรองโรคเบาหวานเป็นการค้นหาบุคคลที่เป็นโรคระยะแรกเริ่มเพื่อให้ได้รับการวินิจฉัยโรคโดยเร็ว และให้การรักษาตั้งแต่เริ่มต้น (สถาบันวิจัยและพัฒนาสุขภาพชุมชน, 2552) ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายและการใช้ทรัพยากรในการดูแลรักษาโรค (World Health Organization, 2003) ซึ่งผลการดำเนินงานคัดกรองเบาหวาน พ.ศ. 2554 ในภาคใต้ตอนล่าง พบผ่านเกณฑ์เพียง ร้อยละ 57.14 หรือจำนวน 4 จังหวัดเท่านั้น (กระทรวงสาธารณสุข และสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, 2554) สำหรับจังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิมและมีวิถีชีวิตอย่างมลายูอิสลามเป็นหลัก (ยูซูฟ และสุภัทร, 2551) อังใน สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2552) ประกอบกับมีสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ที่ก่อให้เกิดความสูญเสียในชีวิตและบาดเจ็บของประชาชน ทำให้เจ้าหน้าที่รู้สึก

Factors Supporting Successful Implementation of Diabetes Mellitus Screening Program at Primary Care Units in Narathiwat Province

Nimon Hayinima* Quantar Balthip** Kittikorn Nilmanat**

Abstract

This qualitative research aimed to study the factors supporting successful implementation of a diabetes mellitus screening program at primary care units in Narathiwat province, Thailand. The participants were recruited by purposive sampling. The participants were: 1) the directors and staff of the 4 primary care units located in 3 districts that reported the success of a diabetes mellitus screening test at more than 90% in 2011, and 2) health volunteers who work in the those areas. Data were obtained by in-depth interview, focus group discussion, tape-recording, and field notes from October 2012 to August 2013. The in-depth interviews were conducted with 8 personnel holding management and practice positions. Focus group discussions were held with 25 health volunteers. Data was also gained from a review of documents and records to ensure the trustworthiness. Data were analyzed by content analysis.

The research findings showed that there are 10 factors supporting successful implementation of the diabetes mellitus screening program at primary care units in Narathiwat province, Thailand: 1) availability of database, 2) sufficiency of equipment, 3) appropriate budget, 4) establishing screening program as per the institutes' policy, 5) carrying out performance analysis, 6) staff awareness of the importance of the diabetes mellitus screening program, 7) efficiency of personnel management, 8) having a rapport and enhancing participation of local people, 9) proactive screening and using appropriate methods with Muslim people in situations of unrest, and 10) integrating screening program into the routine work.

* Registered Nurse, Chanae Hospital, Narathiwat Province, Thailand.

** Assistant Professor, Faculty of Nursing, Prince of Songkla University, Songkhla Province, Thailand.

The findings of this study found the important factors in promoting the successful implementation of the diabetes mellitus screening program at primary care units in Narathiwat province. This provides a guide for health personnel with the aim of accomplishing efficient Diabetes mellitus screening.

Keywords: diabetes mellitus; screening program; primary care

